

LAPIS József

A nyitottság hagyománya

Amennyiben arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi köti össze a hat – Fazekas Balogh István, feLugossy László, Lenkey-Tóth Péter, Molnár Irén, Sándor Zsuzsa, Stark István – kiállító művészt, mindenekelőtt az egységben megmutatkozó különbözőségről kell szólnunk. Ha ugyanis végigtekintünk a kiállított anyagon, azonnal szembetűnik, hogy egymástól markánsan eltérő képzőművészeti formanyelvekkel van dolgunk. Izzató és inspiráló ez a sokféleség, amely ma, 2020-ban Sárospatakon élénk táru.¹

Sárospatak. Magától értetődő válasz lehet ez a közösségiség és a kapcsolat kérdése: a művészek mindannyian patakiak. Annak születtek vagy az idők során azzá váltak, függetlenül attól, hogy hol élnek jelenleg. Öten szorosán kötődnek a pataki tanítóképző főiskola művészeti tanszékéhez, az ott folyó oktatási-pedagógiai munkához, de feLugossy László is csak részben jelent kivételt, hiszen a pataki szabadiskolában, illetve egyéb múzeumi foglalkozásokon maga is mint erőteljes művész-tanár egyéniség vett és vesz részt. Bordás István szerint „az alkotóközösség közös szándéka az, hogy a különböző műfajokban alkotó emberek olyan csoportot alkossanak, amelyekben a város viszonylatában mérhetik meg önmagukat”.²

A pataki hagyomány rendkívül összetett képződmény, hiszen a mindenkori pataki iskolába a szélrőzsa legkülönbözőbb irányából érkeznek a diákok és tanárok, és velük a hatások, a gondolatok, a tettek. A pataki iskola nem olvasztótégely, nem is salátástál, hanem gazdag paletta, amelynek egyedi alapszíneiből nagyszerű új színek, alakok, formák keverednek ki, mindig izgalmasak a hozzáadott árnyalatok – de kétségtelen, hogy a paletta és a háttér, Patak, valamiképpen meghatározó lesz. A patakiság, ahogy látják, nem pusztán hasonlóság. A közösség a termékenyítő különbségekben van. Maga Újszászy Kálmán is, aki a „pataki szellem” fogalmának egyik nagyhatású megteremtője és értelmezője, a pataki szellem alap gondolataként a „nyitottság”-ot nevezte meg,³ s ekképpen fogalmazza meg azt, ahogyan a hagyomány és a hely szelleme áthatja az el nem tűnő egyediségeket, egyéniségeket: „Emberek, célok, eszmék, munkák, tanok itt mind idevalósiakká válnak. Nem nyeletnek el, mint sivatagban a forrás, nem is ők lesznek úrrá itt, hanem értékeiket, egyedüliségüket megtartva fejet hajtának az itt uralkodó szellemnek, elhullanak bele, mint a magot váró földbe a vetés, hogy azután a genius loci velük termékenyülve, a maga képét átörökítve, prolongálva szülje újjá őket.”⁴

Maga az elnevezés, a P'Art Műhely magában foglalja a patakiságot: egyfelől a Patak Art rövidítéseként olvasható, másfelől a „part” szó a város emblematiszterét, a Bodrog-partot is jelöli. A part maga a határhelyzet: egyszerre szárazföld és egyszerre víz. Egyszerre egyik sem, egyszerre a kettő között. Sárospatak a határon él: az alföld és a dombok, a Bodrogköz és a Zempléni-hegység határán, a Bodrog folyó mentén. A part-jellegre, part-élményre két dolog mindenképpen jellemző, s ezek a kiállítás közös szellemi bázisaként is fölfoghatóak. Az

egyik, mint már említettem, a határtapasztalás. A másik pedig a szemlélődés, és annak belső formája, a meditáció.

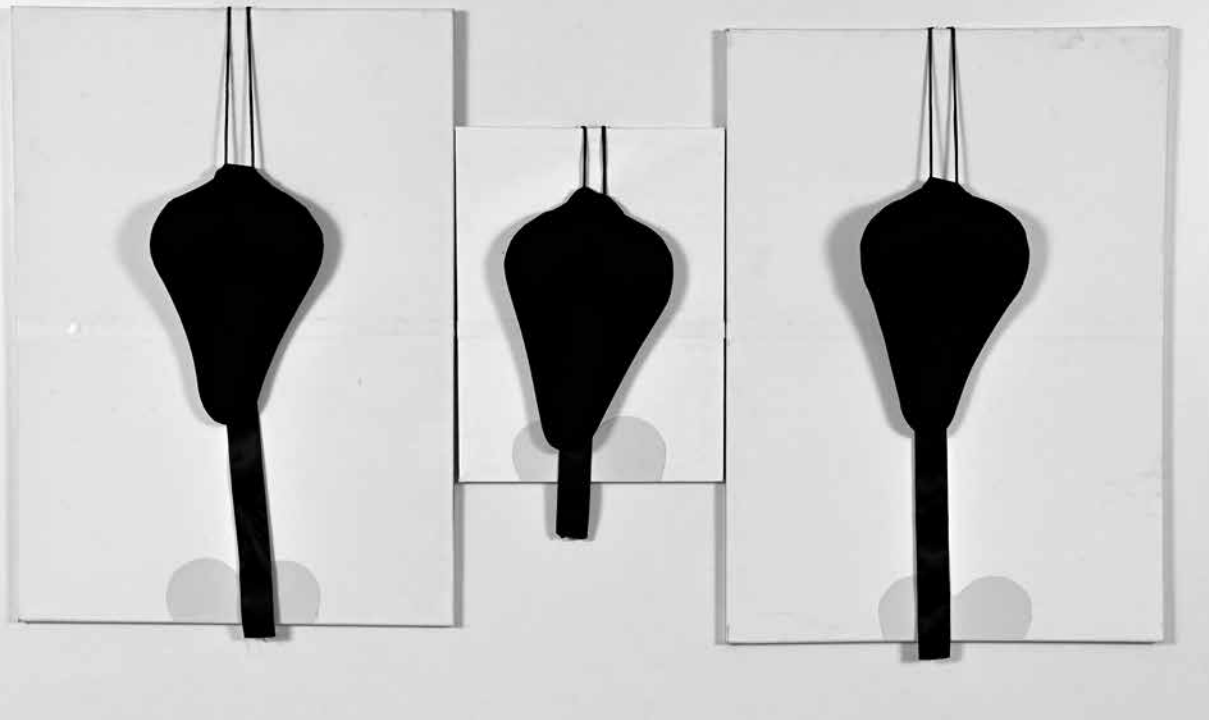
A szemlélődés, amely a legkevésbé sem passzív cselekvés. A figyelem válaszokat szül, és aktívan alakítja a világról való tudásunkat. Egy művész esetében pedig előbb-utóbb anyagiasul, tárgyi világokat eredményez, ami aztán hatással lesz a befogadókra, nézőkre is – akár a további szemlélődés, a beengedés, a koncentráció műveletei során.

Lenkey-Tóth Péter, a csapat legfiatalabb tagja fogalmazza meg a kiállításához készített katalógusban, hogy számára a művészet a „szemlélődő élet”. „A végesben nincs mulandó, a végtelenben nincs hiány. Ez az eltűnt hiány foglalkoztat. A festői szándékom minden esetben a hiány jelenlétéből vagy a jelenlét hiányából ered, ezért írom felül a megjelenítendő dolog belső határait.”⁵ Lenkey-Tóth a határokat figyeli, szemléli, és jeleníti meg. Tiszta olajképsorozata szinte fehér lyukakat üt a térbe, látjuk, amint épp elválik a világosság a sötétségtől, miközben rájövünk, hogy sem világosságról, sem sötétségről nincs szó a maguk különvalóságában. Ez a párna nem párna. Tárgynak és háttérnek markáns kontrasztja csak még erőteljesebben mutat rá a kapcsolatokra, amennyiben a fehér határát átlépve, közelebb hajolva a vászonhoz látjuk a fehérnek ott lévő sötét árnyalatait: a jelenlétet a hiányban. Ezek az árnyalatok azok, amelyek tulajdonképpen, egymás mellé rendeződve, megteremtik a formát: az anyagot az anyagban. Lenyűgöző a festészeti kidolgozás finomsága: csábít az elidőzésre.

Lenkey Tóth Péter: Fehér párna 3.

Stark István esetében a határ az élet és halál partját jelenti. Ahogyan ő fogalmaz, „nem engedem magamban szabadjára a haláltól való szorongást. Ellenkezőleg, erőt ad ahhoz, hogy szemébe nevessek, és olyan alkotásokat hozzak létre, amelyeknél azt is megengedem magamnak, hogy onnan nézek vissza.” A múlás figyelme ez, letekinteni az élet pereméről, majd a kereszt felől visszanézni rá. Stark István monotípiái zsigerileg felforgatóak, a szerves és szervesetlen világok kapcsolatában ott a mindent átható, egyszerre delejesen vonzó és borzongással eltöltő idegenség. Nehéz szabadulni a csontszerű ágak és szálak szorításából, a múlás és növekedés szövődékéből. A metamorfózis, az átváltozás, amely az egyik nyomat címét kapta, Stark többi kiállított művét is meghatározza: a választott képzőművészeti technika adta lehetőségeket úgy aknázza ki, hogy izgalmasan mutatja be a dolgok és jelenségek egymásra rétegződését, egymásba fonódását, szétszalazhatatlanságát. A monotípiák technikájának rizomatikusnak érzem, a szó Deleuze és Guattari által tárgyalt értelmében, jóllehet, ha struktúráról beszélünk, az tulajdonképpen már önmagában felszámolja a rizómát. Stark bizonyos képein találkozunk olyan központi jelölővel, mint a kereszt, amely köré rendeződnek a jelek – más esetekben azonban a középpont-nélküliség tapasztalatában részesülhet figyelmünk.

feLugossy László: Nyereg alatt

Molnár Irént gyakran nevezik, „Patak festőjének”, s az ő esetében a legerősebb a kapcsolat a hellyel, amennyiben nála a város felismerhető témaként jelenik meg. Ő a tereket, épületeket, a térben megjelenő formákat szemléli, s alkot belőlük a vásznon egy különös új világot. Nem a felismerhetőség az, ami az ő esetében érdekes. Nem a templom gótikus pillérei, nem a kollégium, nem a régi főutca, azaz a mai Kossuth utca beazonosítása. Ha a képeit nézzük ugyanis, feloldódik a konkrét tér-idő. (A nagybányai festőiskola esetében szokták azt mondani, hogy közös jellemzőjük a református templom ábrázolása a piros sisakjával. No igen, de miféle piros? Milyen más színfoltok társaságában? A vászon mely részére? Milyen előtérrel? Milyen kompozícióban? Milyen kiemeléssel?) Molnár Irén festészete túl van azon, hogy a ráismerés okozza a látás örömét, s nála pontosan érzékelhető az, ahogyan az alakzatok elhalványulnak a színhatások elementáris, érzéki élménye mögött. Ezúttal csak két jelenséget emelnék ki, amelyeket érdemes megfigyelni. Először is, a hullámzó, álomszerű jelleg, amelyben a látvány nem statikus, hanem dinamikus, mozgó hatású, anélkül, hogy magát a mozgást ábrázná. Nem egy állóképszerű, változhatatlan konzervváros, nosztalgia-Zemplén jelenik itt meg, hanem egy a szemünk előtt újra- és újrateremtődő épített és természeti táj. Nem véletlen azonban, hogy a legtöbb képen az emblematisz épületek a növényi világ háttéréként mutatkoznak, a fák színfoltjai előtérként rajzolódnak ki, mintegy a dologi és az élő szerves kapcsolatát, összefonódását érzékeltetve. Ezzel egyebek mellett még a patakiságot is újraértelmezve – a hagyományok felől. (Ugyanis ha pataki festészeti hagyományról beszélünk, akkor érdemes lehet Molnár Irén munkáit például Bertha Zoltán teológus-festő képeivel együtt is szemlélni.)⁶

Nagyon erőteljesnek gondolom, ahogyan a Molnár Irén-féle figuratív művészet az itt látható térben felbukkan. Izgalmas lesz a különbség, amikor az izgó-mozgó, eltolt, dőlő-bukó, árnyalatos színformák elkezdnek beszélgetni *Fazekas Balogh István* élesebb váltásokkal dolgozó színeivel, egyeneseivel, alakzataival és térszerkezeteivel. Fazekas Balogh kompjútergrafikai alkotásaiban az érzékelésmód bomlik föl, új kapcsolatok keletkeznek és tűnnek tova a szemünk láttára; transzformációkkal, átalakításokkal van dolgunk, ugyanis az eredetileg elsősorban nem képíleg megragadható jelenségeknek, mint például a zenei struktúráknak a vizuális fordításairól, képi megteremtéséről beszélhetünk. A *Kékszakállú* című kép például a Bartók-operából is ismert történet, illetve az opera zenei világának kétdimenziós hangulati, jelképi újraalkotása. A Fazekas Balogh-féle digitális grafikákban az absztrakt formabontás módszere is tetten érhető, ott van benne a fizikai tér, valamint, szimbolikus jellege miatt, a metafizikai is. (S ha ismét a pataki hagyományokhoz fordulunk, akkor a kiállítóter névadójának, Urbán Györgynek az érett művészetét érdemes lehetséges inspirációként megemlíteni.)

Sándor Zsuzsa puha-bársonyos, anyagszerű hatású, izgató és kísérteties, érzelemgazdag munkáiban a határok felolvadását figyelhetjük meg: ember és környezete, a külső és a belső, a lélek és a test, az én és a másik, a szilárd és a légnemű elválasztása válik képlékennyé. A hangsúly a kapcsolatokon lesz, a kölcsönhatásokon, az ember viszonyain, s ez a képek címében is tükröződik: *Visszahatások; Ketten; Összekötve; Az emberről* stb. Az alkotók közül Sándor Zsuzsa művészete a leginkább antropocentrikus: a szín-formákban az ember(i) lét(ezés) az, ami érdekli, s míg Fazekas Balogh a digitalizáció és absztrakció révén jut el az emberen túlihoz, addig Sándor Zsuzsa ezt az emberből magából sejteti és vezeti le. Képei kevés alapszínből gazdálkodva hoznak bő termést. Olajfestményeire nehéz nem rezonálni: beszippantanak, húznak maguk felé, az ölelő sárga színfonalak és fehéres színtestek közötti mélység-térbe.

feLugossy László újavantgárd karakterű életműve a művészetek közötti határokat lazítja fel: a képzőművészet mellett filmmel, zenével, irodalommal, s a mindezeket felölelő performanszművészettel is foglalkozik. Alkotásait egy szóval úgy lehet jellemezni: közhelymentesség. Nagy alázattal kerüli a megszokott sémákat, s akár szövegeiben, akár festménye-

iben a meglepő választások, képzettársítások jellemzik – ez mondható el egyes technikájú installációiról is, amelyeknek lényege a koncept, a szellemdús, egyedi ötlet, amely az új környezetbe áthelyezett talált tárgyak, a sokszor stilizált kreált formák, a képzőművészeti elemek (festett hátterek, képek, plasztikák stb.) és írott szövegek találkozásából keletkezik. „Nincs olyan nap, amelyik este újra felkel” – olvashatjuk most az egyik installáción a szerző saját szövegét. A járványhelyzetben ez egyszerre nagyon aktuális vonatkozásokat teremt a *Zeneszünet?* című mű esetében, ám az itt és most-on túlmutató jelentésrétegekkel is bír.

feLugossy László az ismétlésjelleg elkerülése végett is új művekkel jelentkezik a mostani, pataki tárlaton, amelynek a többi kiállított műtárgya a P'Art Műhely kassai kiállításának anyagával egyezik meg,⁷ s így fontos kezdeményezésként a művészet egy újabb, ezúttal két ország között húzódó határán ível át.

Jegyzetek

1 A P'Art Műhely kiállítása, Sárospatak, Újbástya Rendezvénycentrum, 2020. augusztus 14. – szeptember 30. Kiállító művészek: Fazekas Balogh István, feLugossy László, Lenkey-Tóth Péter, Molnár Irén, Sándor Zsuzsa, Stark István. A kiállítás kurátora és rendezője: Bordás István. Közreműködött: Bordás Márton. A szöveg a 2020. augusztus 14-én elhangzott megnyitó beszéd átszerkesztett, bővített változata.

2 Bordás István: A sárospataki P'Art Műhely csoportos kiállítása, ROVART, 2020. 03. 12. = https://www.rovart.com/hu/a-sarospataki-part-mhely-csoportos-kiallitasa_4165

3 Bolvári-Takács Gábor: A „sárospataki iskola” történeti kutatásának új dimenziói = Sárospataki Füzetek, 2009. 2. szám, 85. o.

4 Újszászy Kálmán: Sárospatak és a Genius Loci. In: Újszászy Kálmán emlékkönyv. Széphalom. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve 8. Budapest–Sárospatak, 1996. 382. o.

5 Lenkey-Tóth Péter szavait idézi: Bordás István, i. m.

6 Molnár Irén természetesen minden tud Sárospatak képzőművészeti hagyományáról, amint azt az alábbi írása is tanúsítja: Balogh Istvánné Molnár Irén: Sárospatak képzőművészeti öröksége = <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/3/1/S%C3%A1ros-patak%20k%C3%A9pz%C5%91m%C5%B1v%C3%A9szeti%20%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9ge.pdf>

7 A kiállítás helyszíne volt: Kassa – MaJel rovás központ, 2020. március 11. – április 8.

Fazekas Balogh István: Szét

Molnár Irén:
Retel utca

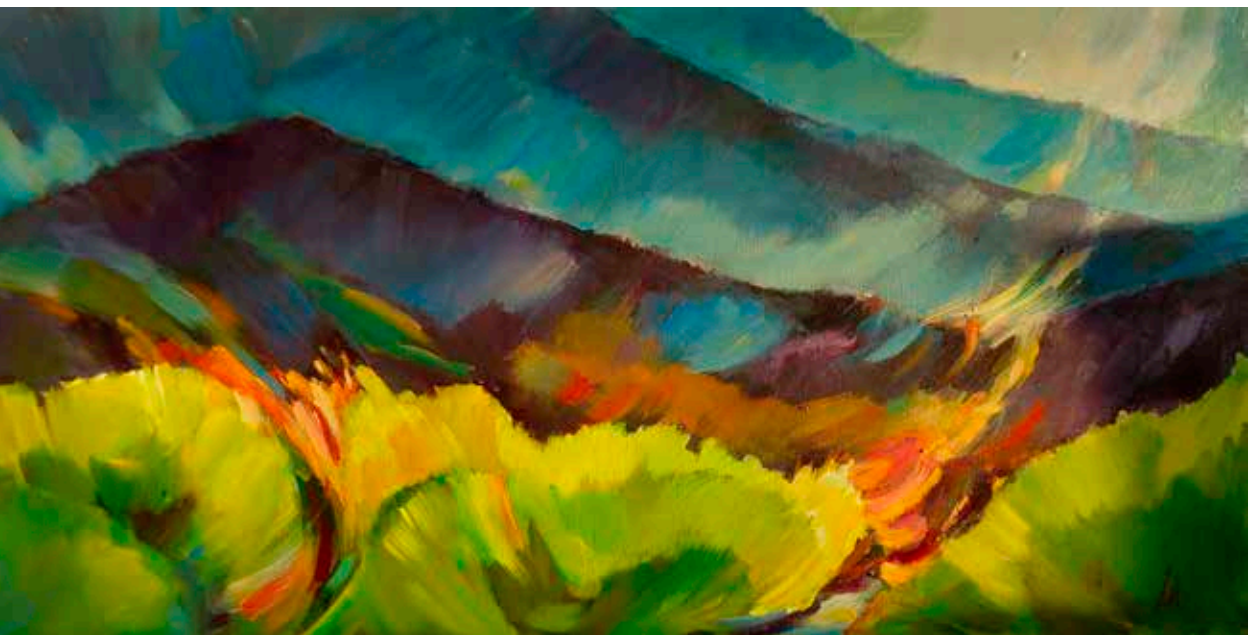
feLugossy László: Zeneszünet? (No mjuzik)

Sándor Zsuzsa:
Visszahatások -
2. Búcsú

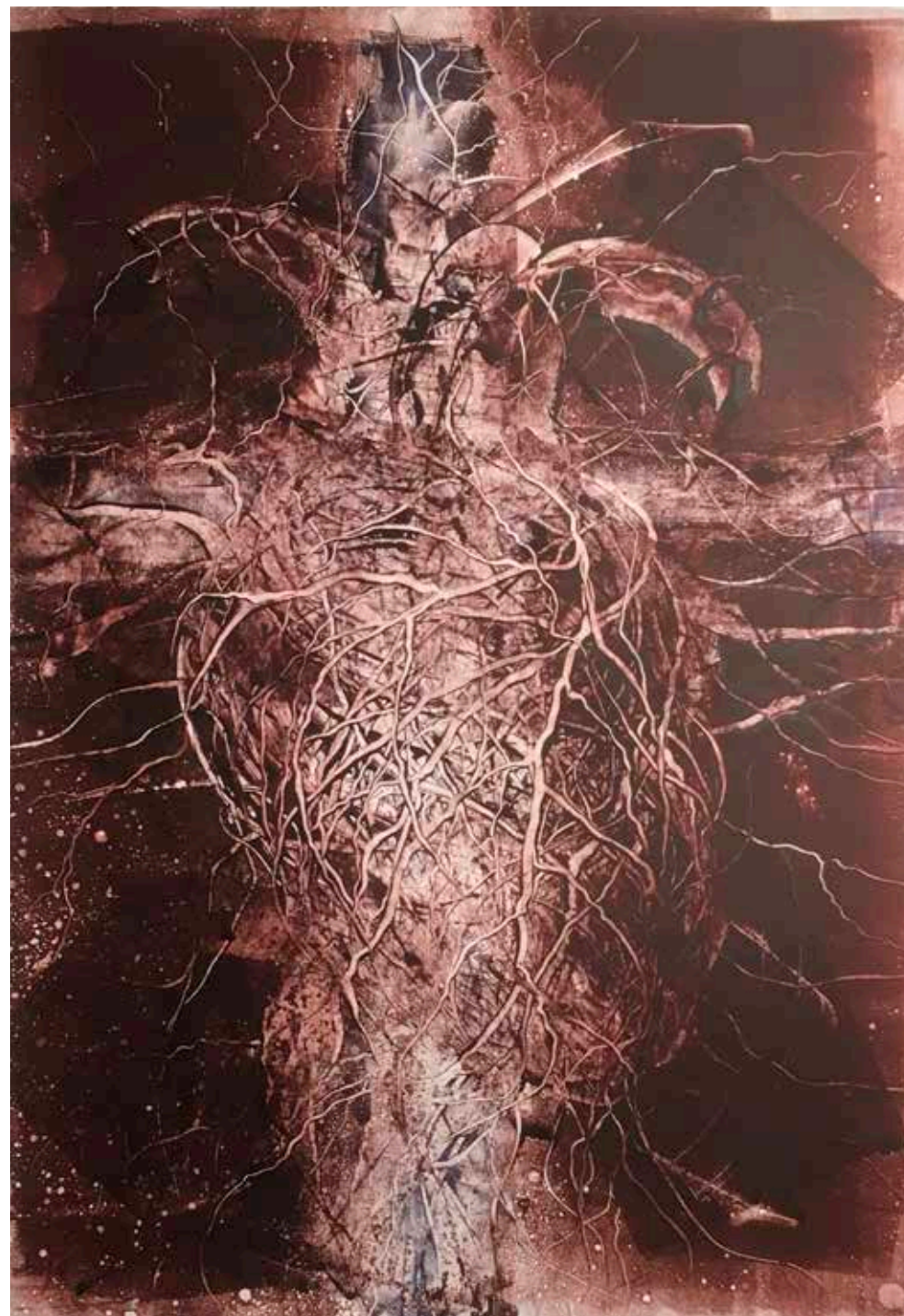
Lenkey Tóth
Péter:
Fehér párna 4.

Molnár Irén: Zemplén

Sándor Zsuzsa:
Elmúlás

Stark István: Érfestés II.34

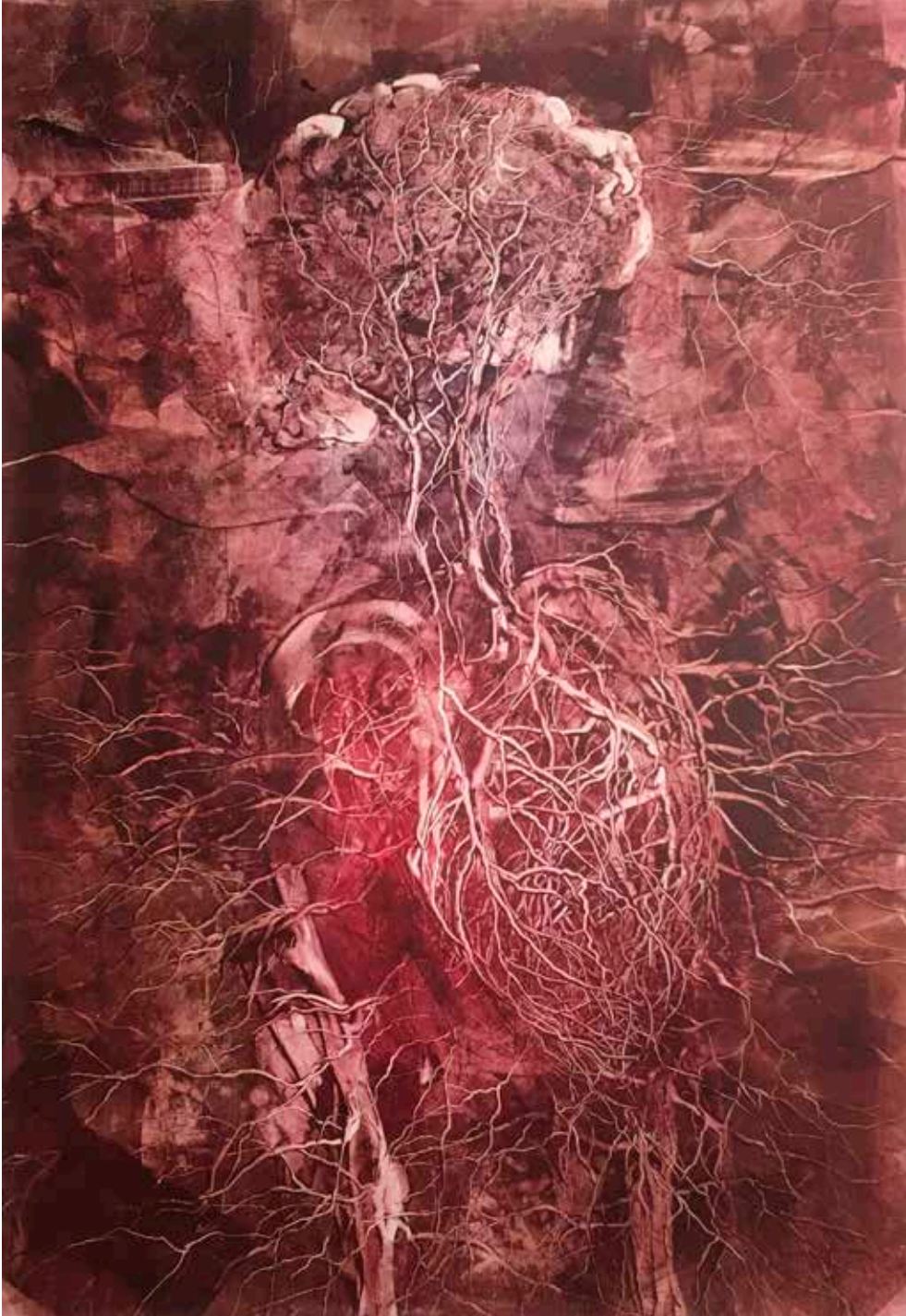
Lenkey Tóth Péter: Fehér párna 2.

Molnár Irén: Gimnázium télen

Sándor Zsuzsa: Alkalmazkodás

Stark István: Érfestés II.08

SZÉNÁSI Miklós

Mintha

a semmi közepe ez
vagy a világ közepe
híd ami nem vezet sehova
hiába nyújtózik innen oda

lábánál macska fekszik
bundája még puha mintha élne

a tükörből anyád és apád figyel
a tárgyakon por a párkányon rozsdá
kettéhasad a délután
mint platánfa lombja

állsz és a forgalmat nézed
mintha része lennél
valami zajos egésznek

